

1982 ANAYASASI'NA GÖRE YASAMA ORGANI II

İÇİNDEKİLER

- TBMM'nin İç Yapısı ve Çalışma Düzeni
- TBMM'nin Görev ve Yetkileri

Atatürk Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi

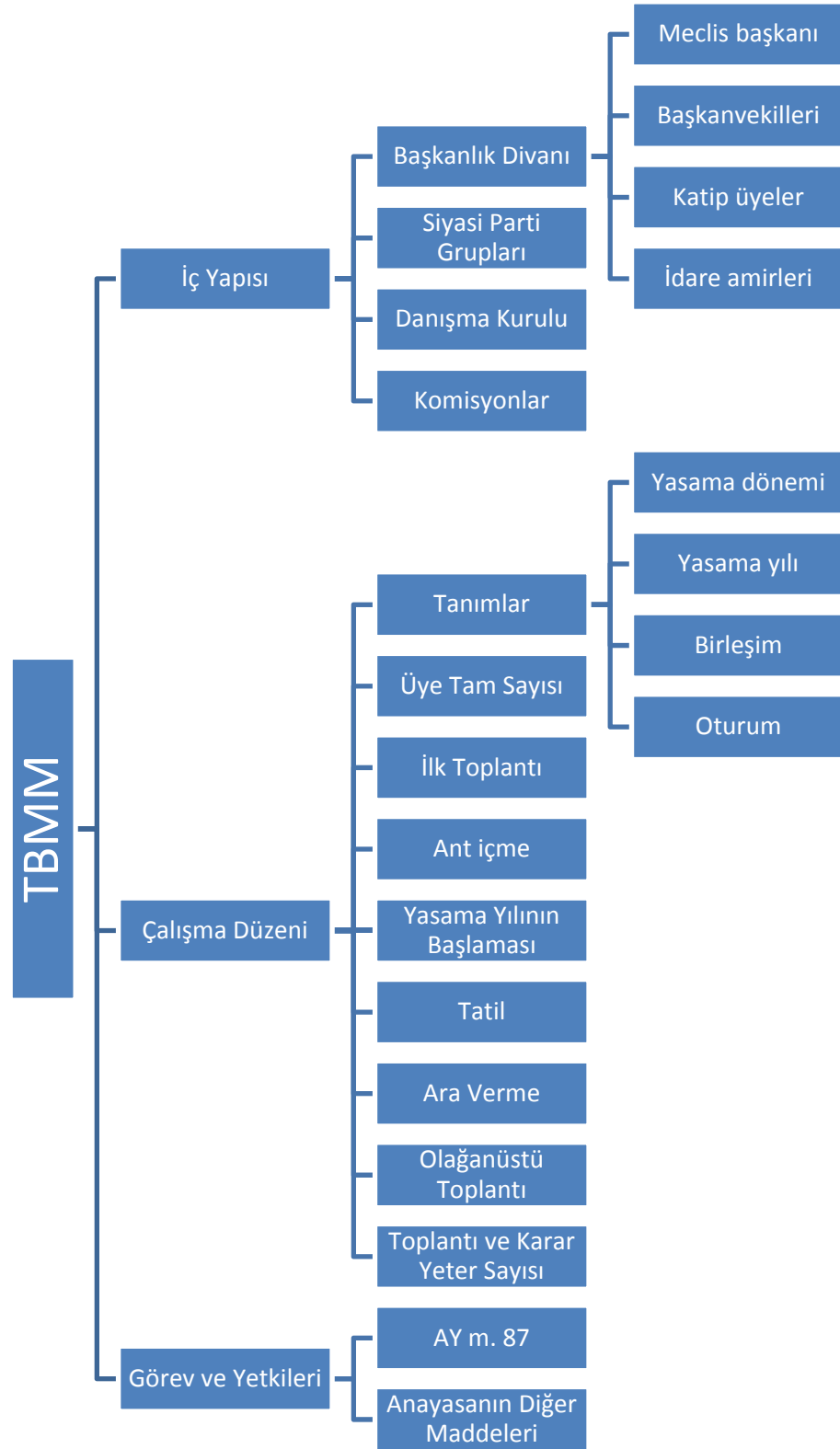
ANAYASA HUKUKU Prof. Dr. Yüksel METİN

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
 - Yasama organının iç yapısı ve çalışma düzenini açıklayabilecek,
 - TBMM'nin görev ve yetkilerini saptayabileceksiniz.

ÜNİTE 10

GİRİŞ

Yasama fonksiyonunu yerine getiren Meclisin etkin ve verimli bir şekilde çalışabilmesi için kendi içinde bir yapılanmaya gitmesi ve çalışma düzenine ilişkin kuralların bulunması gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapısı, görevleri ve yetkileri ile kanun yapım ve denetim süreçlerine ilişkin hükümler anayasa, iç tüzük ve ilgili kanunlarda yer almaktadır.

Hukuki niteliği itibarıyla parlamento kararı olan TBMM İç Tüzüğü, dayanağını anayasadan alır. Anayasa'nın 95. maddesine göre, TBMM çalışmalarını kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür. Parlamentoların kendi iç tüzüklerini yapması kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda yönemsel bağımsızlıklarının bir gereğidir. Yürürlükteki TBMM İç Tüzüğü 186 maddeden oluşmaktadır. 5.3.1973 tarihinde kabul edilen iç tüzükte bugüne kadar birçok kez değişiklik yapılmıştır.

Parlamentar hükümet sistemini kabul eden anayasalarda, yasama organlarının üç temel yetkisinin bulunduğu görülmektedir. Bunlar kanun yapmak, değiştirmek ve kaldırmak; hükümeti denetlemek ve hükümet tarafından hazırlanan bütçe kanunlarını kabul etmektir. Başkanlık sisteminde ise, yasama ve yürütme birbirinden kesin bir şekilde ayrıldığından, yasama organı yürütmenin görevine son veremez. Dolayısıyla yasama organı gensoru gibi yürütme organının görevine son verecek denetim yollarına sahip değildir. 2017 Anayasa Değişikliği'ne kadar 1982 Anayasası, her ne kadar cumhurbaşkanına geniş yetkiler tanımak ve 2007 yılında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini kabul etmek suretiyle klasik parlamenter sistemden uzaklaşsa da, esas itibarıyla parlamenter hükümet sistemini benimsemiş idi. Ancak 2017 Anayasa Değişikliği ile hükümet sistemi değiştirilmiş, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi (Türk tipi başkanlık sistemi) olarak adlandırılan başkanlık sistemine benzer yeni bir hükümet sistemi kabul edilmiştir. Türk tipi başkanlık sisteminin benimsenmesinin bir sonucu olarak TBMM'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 87. madde yeniden düzenlenmiş, Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetleme ile Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme şeklindeki iki yetkisi kaldırılmıştır. Ayrıca 98. maddede yapılan değişiklik ile gensoru mekanizması da kaldırılmıştır. Anayasa'nın 87. maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

İç tüzük, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarını düzenleyen yazılı kurallar bütünüdür.

İÇ TÜZÜK

Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarını sağlıklı ve etkin bir şekilde yürütebilmesi için iç örgütlenmesine ve çalışma düzenine ilişkin kuralların

bulunması gerekir. *Meclislerin kendi çalışma ve faaliyetlerini düzenlemek amacıyla koydukları kurallara "İçtüzük" adı verilir* (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2006).

TBMM'nin yapısını ve işlevlerini düzenleyen kurallar bütünü olan iç tüzükte; Meclis Başkanlığı, Başkanlık Divanı, Danışma Kurulu, komisyonlar ve Genel Kurul gibi kurumların yapısı ve işleyişleri düzenlenmekte, kanun yapım süreci, denetim yolları ve Meclisin diğer faaliyetlerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Hukuki niteliği itibarıyla parlamento kararı olan TBMM İç Tüzüğü, dayanağını anayasadan alır. Anayasa'nın 95. maddesine göre, *"Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür."*

İç tüzük, Meclisin çalışma düzenini belirlemesi nedeniyle, teknik yönü ağır basmakla birlikte, iktidar-muhalefet ilişkilerinin dengeli bir biçimde yürütülmesi işlevi görmesi bakımından siyasi öneme de sahiptir. İç tüzük, taşıdığı bu siyasal önemden dolayı, *"sessiz anayasa"* olarak da adlandırılır (Tunaya, 1982). Anayasa Mahkemesinin bir kararında vurguladığı gibi, norm yaratıcı niteliğiyle diğer parlamento kararlarından ayrılan iç tüzük, siyasi parti grupları arasındaki ilişkiler ve Meclis iradesinin sağlıklı biçimde oluşması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Parlamentoların kendi iç tüzüklerini yapması, kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda *yöntemsel bağımsızlıklarının* bir gereğidir. Parlamentonun yöntemsel bağımsızlığı ilkesi uyarınca parlamentolar, kendi çalışma usullerini, diğer devlet organlarının katılımı olmaksızın, kendi yaptıkları iç tüzükte belirlerler.

İç tüzük, hukuki niteliği itibarıyla bir parlamento kararı olmakla birlikte, diğer parlamento kararlarından farklı olarak, Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir. Her ne kadar TBMM'nin anayasa hükümleri uyarınca kendisine verilmiş görev ve yetkileri hangi şekil, yöntem ve usul kurallarını uygulamak suretiyle yerine getireceğini belirleme konusunda takdir yetkisi bulursa da, normlar hiyerarşisinde en üst noktada yer alan anayasanın, kanunlar gibi iç tüzüğün de dayanağı ve belirleyicisi olması nedeniyle Meclisin kendi iç çalışmalarını serbestçe düzenleme konusundaki takdir yetkisi anayasa ile sınırlıdır. Anayasa'nın 148. maddesine göre, *"Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler..."*

Anayasamıza göre (m. 95/2), *"İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir."*

Yürürlükteki *TBMM İç Tüzüğü, 186 maddeden oluşmaktadır.* 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra yeni bir iç tüzük yapılmamış, 5.3.1973 tarihinde kabul edilen iç tüzüğün, anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanmaya devam edilmiştir. Ancak iç tüzük 1996 ve 2018 yıllarındaki kapsamlı değişiklikler başta olmak üzere birçok kez değiştirilmiş ve anayasaya uyumlu hâle getirilmeye çalışılmıştır.

İç Tüzük'te; Meclis Başkanlığı, Başkanlık Divanı, Danışma Kurulu, komisyonlar ve Genel Kurul gibi kurumların yapısı ve işleyişleri düzenlenmekte, kanun yapım süreci, denetim yolları ve Meclisin diğer faaliyetlerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

TBMM'NİN İÇ YAPISI

Başkanlık Divanı

Meclis Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Meclis çalışmalarını yönetmek üzere, Meclisin kendi içinde oluşturduğu organa Meclis Başkanlık Divanı denir. Anayasa'nın 94. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur." TBMM Başkanlık Divanının, hem yasama faaliyetlerinde hem de idari işlerin düzenlenmesinde önemli işlevi vardır. Anayasamıza göre, "*Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.*" Anayasadaki bu düzenlemeyle Meclis Başkanlık Divanının yalnızca iktidar partisi ya da partilerinden oluşması önlenmekte ve siyasî partilerin güçleri oranında Başkanlık Divanında temsil edilmesi sağlanmaktadır.

İç Tüzük' ün 9. maddesine göre, "Başkanlık Divanı, bir Başkan; dört başkanvekili; yedi kâtip üye; üç idare amirinden kurulur. Gerekliğinde, Genel Kurul, Danışma Kurulunun teklifi üzerine kâtip üyelerin veya idare amirlerinin sayısını artırabilir." Ancak başkanvekillerinin sayısı 4'ten fazla olamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder. Başkanlık Divanı, kanunlar ve iç tüzük gereğince verilen görevleri yerine getirir.

1982 Anayasası, Meclis Başkanının seçiminde bir tikanıklık yaşanmaması ve seçim sürecinin uzamaması için, birtakım önlemler almıştır. Anayasa'ya göre (m. 94), "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tam sayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır." Görüldüğü üzere Meclis Başkanının seçimi Meclisin toplandığı günden itibaren 10 gün içinde tamamlanacaktır. Başkan seçiminde en fazla dört tur oylama yapılacak ve dördüncü turda en fazla oyu alan aday başkan seçilmiş olacaktır. Yani Meclis, anayasanın öngördüğü süre sonunda her hâlükârda başkanını seçmiş olacaktır.

Anayasa, Meclis Başkanı ve başkanvekillerinin *tarafsızlığını sağlamak üzere*, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasî partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan hâller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar" hükmünü getirmiştir (m. 94). Keza Anayasa'da yer alan, "siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler" kuralı da, Meclis Başkanının tarafsızlığını sağlamayı amaçlamaktadır.

TBMM Başkanlığında boşalma hâlinde, yeni Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı Başkanvekili, Geçici Başkanlık görevini yerine getirir. Başkanlık Divanının diğer

Meclisi Başkanı ve Başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan hâller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamaz.

üyeliklerinde boşalma hâlinde, noksan üyelik tamamlanıncaya kadar Divanın görev ve yetkisi aynen devam eder. Noksan üyelik en kısa zamanda tamamlanır (İç Tüzük m. 12).

Meclis Başkanı, özürlü olduğu veya Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı hâlinde iken Ankara dışında bulunduğu zaman, görevlerini yerine getirmek üzere, başkanvekilllerinden birisini kendisine yazıyla vekil olarak tayin eder (İç Tüzük m. 14).

İç Tüzük'e göre (m. 15), Meclis Başkanının görev ve yetkileri şunlardır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisini Meclis dışında temsil etmek,
- Genel Kurul görüşmelerini yönetmek,
- Tutanak dergisi ile tutanak özetinin düzenlenmesini denetlemek,
- Başkanlık Divanına başkanlık etmek ve Divanın gündemini hazırlamak,
- Danışma Kuruluna başkanlık etmek,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarını denetlemek; işlerde birikme olması hâlinde komisyon başkanı ve üyelerini uyarmak ve durumu Genel Kurulun bilgisine sunmak,
- Başkanlık Divanı kararlarını uygulamak
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin idari ve mali işleri ile kolluk işlerini yürütmek ve denetlemek,
- Başkanlık Divanı bünyesinde oluşturulacak "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu" aracılığıyla Meclisi ve çalışmalarını yurt içinde ve yurt dışında tanıtıcı tedbirler almak ve yayın yapmak;
- Kendisine anayasa, kanunlar ve iç tüzük gereğince verilen görevleri yerine getirmek.

Meclis Başkanının, iç tüzükte yer almayı Anayasa ile düzenlenen başlıca görevi ise şudur:

- Türkiye Büyük Millet Meclisini, doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine toplantıya çağırarak (m. 93/3).

Siyasi Parti Grupları

Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına, Meclisteki uzantıları olan parti grupları aracılığıyla katılırlar (Özbudun, 1998; Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2006). Partiler yasama çalışmalarında alacakları tavrı genellikle parti gruplarında kararlaştırırlar. Parti gruplarında alınan kararlar sayesinde partiye mensup milletvekillerinin ortak hareket etmesi sağlanır (Sabuncu, 2006). Siyasi partilere mensup milletvekillerinin Meclis komisyonları ile Genel Kuruldaki tavır ve oyları, izin verilmeyen durumlar dışında genellikle grup toplantılarında belirlenir (Atar, 2011).

Anayasa'ya göre (m.95/2), "*siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.*" Buna göre, yirmiden az milletvekiline sahip siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurma hakkına sahip değildirler. 1961 Anayasası döneminde siyasi partilerin Mecliste grup kurabilmeleri için 10 milletvekiline sahip olmaları yeterli idi. 1982 Anayasası, Meclisin çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla, bu sayıyı 20'ye yükseltmiştir.

Siyasi Partiler Kanunu'na göre, "grup genel kurulunda, seçimlere ait oylamalar ile milletvekillerini bağlayıcı nitelikteki konulara ilişkin kararların oylamaları, gizli oyla yapılır (m. 27). Bu hükümden de anlaşılacağı gibi, grup genel kurulunun, grup üyesi olan milletvekillerini Meclis oylamaları konusunda bağlayıcı kararlar alması mümkündür. Milletvekillerinin bu karara uymamaları hâlinde, partinin ilgili milletvekiline disiplin yaptırımını uygulaması mümkündür (Özbudun, 1998).

1982 Anayasası, Meclis çalışmaları açısından siyasi parti gruplarının taşıdığı önemi, "İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir" hükmüyle ortaya koymuştur. Ayrıca Anayasa, iç tüzük ve Siyasi Partiler Kanunu, parti gruplarına bazı önemli yetki ve ayrıcalıklar tanımıştır. *Bunlar şöyle özetlenebilir:*

Danışma Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya görevlendireceği başkanvekili başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinden oluşur.

- Siyasi parti grupları, üye sayıları oranında Meclis Başkanlık Divanına katılırlar (AY, m. 94/2),
- Siyasi parti grupları, genel görüşme ve meclis araştırması açılmasını isteyebilirler (İç Tüzük, m. 102, 104),
- Siyasi parti grupları, kapalı oturum yapılmasını isteyebilirler (İç Tüzük m. 70),
- Siyasi parti grupları, Meclis görüşmelerinde diğer milletvekillerinden farklı ve öncelikli söz hakkına sahiptirler (İç Tüzük m. 60),
- Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkisi tanınmıştır (AY, m. 150).

Buna karşılık Anayasa, siyasi parti gruplarının yapamayacakları bazı işleri de belirtmiştir. Siyasi parti gruplarında yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz (AY, m. 83). Keza siyasi parti grupları Meclis Başkanlığı için aday gösteremezler (AY, m. 94).

Danışma Kurulu

Danışma Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya görevlendireceği başkanvekili başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinden oluşur. Gerekteğinde Meclis başkanvekilleri de Danışma Kuruluna çağrılabilir (İç Tüzük, m. 19).

Danışma Kurulu, siyasi parti gruplarının TBMM çalışmalarına katılmalarında uyum sağlamak ve bu çalışmalara yön vermek amacıyla oluşturulmuş bir kuruldur.

Danışma Kurulu, Genel Kurulun çalışma gün ve saatlerini düzenleme, Genel Kurul gündemini belirleme ve değişiklik yapma, komisyon üye sayılarının tespiti gibi hususlarda Genel Kurula öneride bulunmaktadır. Danışma Kurulunun kararları bağlayıcı nitelikte değil, danışma niteliğindedir.

Komisyonlar

Komisyonlar, uzmanlıkları dikkate alınarak seçilen belirli sayıda milletvekilinden oluşan ve Genel Kurulda görüşülecek metinleri olgunlaştıran kurullardır. Kanun teklifleri, kanun yapım sürecinin mutfağını oluşturan

Komisyonlar, uzmanlıkları dikkate alınarak seçilen belirli sayıda milletvekilinden oluşan ve Genel Kurulda görüşülecek metinleri olgunlaştıran kurullardır.

komisyonlarda gerekli inceleme ve görüşmeler yapıldıktan sonra Genel Kurulda görüşmeye hazır hâle getirilmektedir. Bir başka deyişle komisyonlar, kendilerine havale edilen işler hakkında birer rapor hazırlayarak konunun olgunlaştırılmasını ve milletvekillerinin Genel Kurul görüşmelerine hazırlıklı gelmelerini sağlamaktadırlar.

Komisyonlar, anayasa, iç tüzük veya kanunla kurulur.

Örnek

- 15/4/2003 tarihli ve 4847 sayılı Kanunla Avrupa Birliği Uyum Komisyonu kurulmuştur.
- 25/2/2009 tarihli ve 5840 sayılı Kanunla Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur.
- 17/4/2014 tarihli ve 6532 sayılı Kanunla Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu kurulmuştur.

Komisyonlar süreklilik yönünden geçici ve daimi komisyonlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Daimi komisyonlar “ihtisas komisyonu” olarak da bilinirler. Geçici komisyonlar ise bilgi edinme ve denetim amacıyla belirli bir süre için kurulan komisyonlardır.

Daimi komisyonların bir kısmı sadece kanun yapımı ile ilgilienirler. Bazılarının kanun tekliflerini inceleme görevi dışında birtakım özel yetki ve görevleri vardır. Bazı komisyonlar ise kanun tekliflerini görüşmemekte, kuruluş kanunlarında kendilerine yüklenen görevleri yerine getirmektedirler.

İnsan Haklarını İnceleme, Dilekçe ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonlarına bireysel başvurular yapılabilmektedir.

İhtisas komisyonları, genellikle bakanlıkların hizmet alanlarına paralel bir şekilde oluşturulmuşlardır. Meclis İç Tüzüğü'nün 20. maddesinde sayılan komisyonlar şunlardır:

1. Anayasa Komisyonu;
2. Adalet Komisyonu;
3. Millî Savunma Komisyonu;
4. İçişleri Komisyonu;
5. Dışişleri Komisyonu;
6. Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu;
7. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu;
8. Çevre Komisyonu;
9. Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu;
10. Tarım, Orman ve Köyşleri Komisyonu;
11. Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu;
12. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını inceleme Komisyonu;
13. Dilekçe Komisyonu;
14. Plan ve Bütçe Komisyonu;

15. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu;

16. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Ayrıca çeşitli kanunlarla Avrupa Birliği Uyum Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu kurulmuştur.

TBMM'NİN ÇALIŞMA DÜZENİ

Dönem, Yasama Yılı, Birleşim, Oturum ve Üye Tam Sayısı

Yasama dönemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iki milletvekili genel seçimi arasındaki süre olup bu süre, Anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde, beş yıldır (İç Tüzük m. 1). Görüldüğü üzere yasama dönemi kural olarak beş yıldır. Ancak bu süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar verilebileceği gibi, savaş nedeniyle dönemin uzatılması da mümkündür. Dolayısıyla TBMM üyeleri beş yıl için seçilmesine rağmen, yasama dönemi beş yıldan kısa ya da uzun olabilmektedir.

Yasama dönemi yasama yıllarından oluşur. Yasama yılı, takvim yılından farklıdır. Yasama yılı, 1 Ekimde başlayıp 30 Eylülde sona eren süredir (İç Tüzük, m. 1). Ancak, milletvekili genel seçimi dolayısıyla ilk yasama yılının başlangıcı ile son yasama yılının bitişi farklı tarihlerde olabilmektedir. Bu durumda ilk yasama yılı milletvekili genel seçiminin yapıldığı tarihten başlayarak 30 Eylül'e kadar, son yasama yılı ise 1 Ekimden başlayarak seçimlerin yapılmasına kadar sürmektedir.

- Birleşim, Genel Kurulun belli bir gününde açılan toplantısıdır (İç Tüzük, m. 1).
- Oturum, bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarından her biridir (İç Tüzük, m. 1).
- Üye tam sayısı altı yüzdür. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması üye tam sayısını değiştirmez (İç Tüzük, m. 2).

Meclisin Toplanması ve Tatili

Anayasa'nın 93. maddesine göre, *"Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır."* Seçimden sonra ise, milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden üçüncü gün saat 14.00'te çağrısız olarak toplanır (İç Tüzük, m. 3). Meclisin toplanması için bir çağrıya ya da davete gerek yoktur. Meclisin bir çağrıya ihtiyacı olmadan kendiliğinden toplanması, meclisin devamlılığı ilkesinin bir sonucudur.

Tatil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir. Anayasa'ya göre, *"Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir"*. *Anayasa, Meclisin tatile gireceği tarihi öngörmemiş, onun yerine bir yasama yılında en fazla üç ay tatil yapılabileceğini belirtmiştir.* Bu durumda Meclis, 1 Ekim'de kendiliğinden toplanacağına göre, en erken 1 Temmuz'da tatile girebilir. Ancak, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurul, tatile girilmeyip 1 Temmuz'dan sonra da çalışmalara devam edilmesi kararı alabilir.

Yasama dönemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iki milletvekili genel seçimi arasındaki süre olup bu süre, Anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde, beş yıldır.

Örnek

- 27 Haziran 2019 Resmî Gazete Sayı : 30814
- TBMM KARARI
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN ÇALIŞMA SÜRESİNİN UZATILMASINA İLİŞKİN KARAR
- Karar No. 1218 Karar Tarihi: 18.06.2019
- Anayasa'nın 93'üncü, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 5'inci maddelerine göre, 1 Temmuz 2019 Pazartesi günü tatile girmesi gereken Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatile girmemesine ve çalışmalarına devam etmesine, Genel Kurulun 18.06.2019 tarihli 90'ıncı Birleşiminde karar verilmiştir.

TBMM, ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

TBMM, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır ve Anayasa'da başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Meclis, tatilin dışında da, daha kısa sürelerle çalışmalarına ara verebilir. İç Tüzük'e göre ara verme, Türkiye Büyük Millet Meclisinin on beş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir (m. 6). Türkiye Büyük Millet Meclisinin ara verme kararı alması, Danışma Kurulunun bu konudaki görüşü alındıktan sonra teklifin Genel Kurulca oylanması suretiyle olur.

TBMM, tatil veya ara verme sırasında belli bir konuyu görüşmek için *Cumhurbaşkanı veya Meclis Başkanının çağrısı üzerine toplanabilir*. Bu toplantılar olağanüstü toplantı olarak adlandırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, tatil veya ara verme sırasında doğrudan doğruya Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı da doğrudan gerek görürse toplantı çağrısına karar verebilir. Keza Meclis Başkanı, milletvekillerinin beşte birinin yazılı istemi üzerine Meclisi toplantıya çağırır. Bu çağrılarda, toplantı gün ve saatinin ve bu toplantıyı gerektiren konunun belirtilmiş olması şarttır. Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez (AY, m. 93).

Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Toplantı yeter sayısı, Genel Kurul toplantısının başlayabilmesi ve yoklama istemi hâlinde sürdürülebilmesi için hazır bulunması gereken en az üye sayısıdır. Anayasa'nın 96. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır." TBMM'nin üye tam sayısı 600 olduğuna göre, toplantı yeter sayısı 200'dür. Meclis Genel Kurul toplantısına 200'den az milletvekili katılırsa, toplantı yeter sayısı sağlanamadığı için toplantı yapılamaz.

Karar yeter sayısı, Genel Kurulda bir konuda karar alınabilmesi için gerekli olan sayıdır. Anayasa'nın 96. maddesine göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa'da başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz." Buna göre Genel Kurul, toplantıya katılanların salt çoğunluğu, yani yarısından fazlası ile karar alır. Ancak karar yeter sayısı hiçbir

şekilde üye tam sayısının 1/4'ünün bir fazlası olan 151'den az olamaz. Örneğin, 200 milletvekilinin katıldığı bir toplantıda karar alınabilmesi için en az 151 milletvekilinin kabul ya da ret yönünde oy kullanması gerekir. 120 kabul, 80 ret kararının bulunduğu bir oylamada asgari karar yeter sayısı olan 151 bulunmadığı için karar alınamaz. Katılımın 400 olduğu bir toplantıda ise karar alınabilmesi için 201 milletvekilinin aynı yönde oy kullanması gerekir.

Anayasa'nın 96. maddesinde düzenlenen karar yeter sayısı, madde metnindeki "Anayasada başkaca bir hüküm yoksa" ifadesinden de anlaşılacağı üzere, *genel karar yeter sayısıdır*. Bu genel karar yeter sayısının Anayasa'nın çeşitli maddelerinde öngörülmüş istisnaları vardır. Anayasamız değişik konularda "*özel karar yeter sayıları*" öngörmüştür. Bunlara "nitelikli çoğunluk" da denir. Örneğin, anayasa değişikliği için en az beşte üç çoğunluk gerekir (m. 175). Meclisin genel ve özel af ilanına karar verebilmesi için beşte üç çoğunluk gerekir. Keza Cumhurbaşkanının, Cumhurbaşkanı yardımcılarının veya bakanların Yüce Divana sevk edilebilmesi için üçte iki çoğunluk gerekir (m. 105, 106).

TBMM'NİN GÖREV VE YETKİLERİ

1982 Anayasası'nın 7. maddesine göre, "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." Anayasa'nın 87. maddesi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu iki hükümden hareketle yasama yetkisi, TBMM'ye ait ve Anayasa'nın 87. maddesinde sayılan yetkileri içeren bir yetki olarak tanımlanabilir (Gözler, 2015).

Yasama Yetkisinin Özellikleri

Yasama yetkisinin "genellik", "aslilik" ve "devredilmezlik" olmak üzere üç temel özelliği vardır.

Yasama yetkisinin genelliğinin *üç anlamı* vardır. *İlk olarak* yasama yetkisinin genelliği, kanunla düzenleme alanının konu itibarıyla sınırlandırılmamış olduğu anlamına gelir. Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konuda düzenleme yapılabilir. *İkinci olarak* yasama yetkisinin genelliği, yürütme organına bırakılmış "mahfuz" bir düzenleme yetkisinin bulunmadığı anlamına gelir. *Üçüncü olarak* yasama yetkisinin genelliği, yasama organının bir konuyu dilediği ölçüde ayrıntılı olarak düzenleyebileceği anlamına gelir (Özbudun, 1998).

Anayasa, yasama yetkisinin genelliği ilkesine bazı istisnalar getirmiş olabilir. Nitekim 1982 Anayasası'nda 2017 Anayasa Değişikliği öncesinde yasama yetkisinin genelliği ilkesinin bir istisnası bulunmaktaydı. Anayasa'nın mülga 107. maddesinde yer alan istisnai hüküm şöyleydi: "Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir." *2017 Anayasa Değişikliği ile yasama yetkisinin genelliği ilkesine ilişkin istisnaların sayısı dörde çıkmıştır*. Anayasa'nın çeşitli maddelerinde bazı konuların münhasıran (yalnızca) Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebileceği belirtilmiştir. Sadece Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebilecek konular şunlardır:

Yasama yetkisi genel ve asli bir yetkidir, bu yetki Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir, devredilemez.

- Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir (m. 104/9).
- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir (m. 106/11).
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir (m. 108/son).
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir (m. 118/6).

Bu konuların Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceği Anayasa'da özel olarak belirtildiği için bu konular yalnızca Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilir. Bir başka deyişle bunlar yürütme organının *mahfuz alanını* oluşturur. *Yasama organı bu konularda kanun çıkaramaz* (Gözler, 2018; Atar, 2018). Buna rağmen Meclis bu konularda kanunla düzenleme yaparsa, söz konusu kanun Anayasaya aykırı olacaktır. Ancak Anayasa'daki "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde, kanun hükümleri uygulanır" kuralına bir istisna getirilmediği için, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilinceye kadar kanun hükümleri uygulanır (Atar, 2018).

Yasama yetkisinin asliliği, yasama organının bir konuyu doğrudan doğruya, yani araya herhangi bir işlem girmeksizin düzenleyebilmesidir (Özbudun, 1998). Yürütme organı, kural olarak kanunla önceden düzenlenmemiş bir alanı doğrudan doğruya düzenleyemez. Yürütme organının işlemleri kanuna dayanmak zorundadır. Bir başka deyişle, yürütme organının işlemleri kanunu izleyen ve kanuna dayanan işlemlerdir. Ancak 2017 Anayasa Değişikliği ile Cumhurbaşkanına kanuna dayanmadan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi tanınmıştır. Buna karşılık yasama organı, bir alanı doğrudan doğruya düzenleyebilir. Yasama organı, anayasada düzenlenmemiş bir konuyu ilk elden düzenleyebilir.

1982 Anayasası'nın 7. maddesine göre, "*yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez*". Anayasa, yasama yetkisinin başka bir organa devredilmesini yasaklamıştır. Yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesinin 2017 değişikliklerinden önce anayasa ile öngörülmüş olan bir istisnası vardı. Anayasa'nın yürürlükten kaldırılan 91. maddesine göre, TBMM, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilmekteydi.

TBMM'nin Görev ve Yetkileri

Türkiye Cumhuriyeti'nde hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz. Egemenlik, kayıtsız şartsız Millete ait olup anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanılır. Yasama yetkisi Türk Milleti adına TBMM tarafından kullanılır ve bu yetki devredilemez.

Anayasa'nın 87. maddesinde *TBMM'nin görev ve yetkileri şu şekilde sayılmıştır:*

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek,

AY m. 7: Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

- Para basılmasına karar vermek,
- Savaş ilanına karar vermek,
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- Genel ve özel af ilanına karar vermek,
- Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

Anayasa'nın diğer maddelerinde TBMM'ye verilen görev ve yetkiler ise şunlardır:

- Anayasayı değiştirmek,
- TBMM iç tüzüğünü yapmak,
- Olağanüstü hâl ilanı kararını onaylamak, süresini her defasında dört ayı geçmemek üzere uzatmak, kaldırmak,
- TBMM Başkanını ve Başkanlık Divanı üyelerini seçmek,
- Anayasa Mahkemesine üye seçmek,
- RTÜK üyelerini seçmek,
- Sayıştay başkan ve üyelerini seçmek,
- Kamu Başıdenetçisini seçmek,
- Seçimlerin yenilenmesine karar vermek,
- Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları Yüce Divana sevk etmek,
- Milletvekili dokunulmazlığını kaldırmak,
- TBMM üyeliğinin düşmesine karar vermek,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin vermek,
- Kamu iktisadi teşebbüslerini denetlemek.

Kanun koymak

1982 Anayasası'nın 87. maddesine göre, "kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak" TBMM'nin görev ve yetkileri arasındadır. Kanun kavramı, şekli ve maddi açıdan tanımlanabilir. Maddi anlamda kanun, "genel, nesnel ve kişilik dışı hukuk kurallarının bütünü" biçiminde tanımlanmaktadır. *Türk hukukunda şekli anlamda kanun anlayışı geçerlidir.* Buna göre kanun, TBMM tarafından, anayasada öngörülen kanun yapma usullerine uyularak kanun adıyla yapılan ve Cumhurbaşkanı'nca yayımlanan işlemlerdir.

Kanunların yapılması usulü; öneri, görüşme, kabul ve yayım aşamalarından oluşmaktadır.

Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir. Kanun teklifi bir veya daha fazla milletvekilinin imzasıyla verilebilir. Kanun teklifleri yazılı ve gerekçeli bir şekilde Meclis Başkanlığına verilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmiş olan kanun teklifleri, ret tarihinden itibaren bir tam yıl geçmedikçe Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı yasama dönemi içinde yeniden verilemez (İç Tüzük, m. 76).

Kadük Olma: Bir yasama döneminde sonuçlandırılmayan kanun tekliflerinin hükümsüz kalmasıdır.

Bir yasama döneminde sonuçlandırılmamış olan kanun teklifleri hükümsüz sayılır. Buna anayasa hukuku literatüründe "kadük olma" denir. Ancak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri bu kanun tekliflerini yenileyebilirler (İç Tüzük, m. 77).

Meclis Başkanlığına sunulan kanun teklifleri Başkan tarafından ilgili komisyonlara havale edilir. İlgili komisyon bu teklifleri inceleyerek bir rapor hazırlar ve Meclis Başkanlığına sunar. Daha sonra bu teklifler Genel Kurulda görüşülür. Genel Kuruldaki görüşme iki aşamada gerçekleşir. Genel Kurulda önce teklifin tümü üzerinde görüşme yapılır. Teklifin tümünün görüşülmesinden sonra soru ve cevap işlemi yapılır. Daha sonra teklifin maddelerine geçilmesi oylanır. Maddelere geçilmesi kabul edilmezse, teklif reddedilmiş olur. Maddelere geçilmesi kabul edilirse, ikinci aşamaya geçilmiş olur ve bu aşamada maddeler tek görüşülür.

Maddelerin görüşülmesinden sonra teklifin tümü oylanır. Yapılan bu son oylamada Anayasa'nın 96. maddesinde öngörülen genel karar yeter sayısına ulaşılmış ise, teklif kabul edilmiş, yani kanunlaşmış olur.

TBMM tarafından kabul edilen kanunların yürürlüğe girebilmesi için Cumhurbaşkanı tarafından yayımlanması gerekir. Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on beş gün içinde yayımlar. Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanı kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. *Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.* Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu *üye tam sayısının salt çoğunluğuyla* aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanı yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir (m. 89).

Kanunlar, Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Resmî Gazete'de yayımlanır. Resmî Gazete, internet ortamında Genel Müdürlük tarafından yayımlanır. Resmî Gazete arşivlenmek amacıyla basılır. Ayrıca lüzum görülmesi hâlinde Genel Müdürlük tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarına ücreti mukabilinde verilmek üzere basılı olarak da yayımlanabilir. Basılı olarak yayımlanan Resmî Gazete, internet ortamında yayımlanan Resmî Gazete ile aynı içerik ve hukuki geçerliliği haizdir. Resmî Gazete'de yayımlanan kanunlar Mevzuat Bilgi Sisteminde tek metin hâline getirilir ve güncel olarak yayımlanır. Mevzuat Bilgi Sisteminde yer alan metin ile Resmî Gazete'de yayımlanan metin arasında farklılık bulunması hâlinde Resmî Gazete'de yayımlanan metin esas alınır. Kanunların yürürlük tarihi genellikle ilgili kanun metninin sonunda ayrıca belirtilir. *Eğer bir kanunun yürürlük tarihi belirtilmemişse*, 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 7. maddesine göre, *Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.*

Cumhurbaşkanını, cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları denetlemek (denge ve denetleme yetkilerini kullanmak)

Yasama organlarının en önemli yetkilerinden biri de yürütme organını denetlemektir. Parlamenter hükümet sistemini benimseyen ülkelerde yasama organının sahip olduğu bu denetim yetkisi oldukça güçlüdür ve bakanlar kurulunu görevden almaya kadar gider. Başkanlık sistemlerinde ise, yasamanın yürütme üzerindeki denetimi, parlamenter sisteme nazaran zayıf olmakla birlikte denetim yetkisi vardır. Parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında denetim bakımından temel fark, başkanlık sisteminde gensorunun olmamasıdır. Başkanlık sisteminde yasama organı, güvensizlik oyuyla başkanın görevine son veremez (Gözler, 2018).

Türkiye Büyük Millet Meclisi; soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

1982 Anayasası'na göre, *Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır* (m. 98). Anayasa'da Meclise verilen bu yetkiler aynı zamanda başkanlık sisteminin bir gereği olarak Meclisin yürütme organı karşısında kullanabileceği denge ve denetleme araçları niteliğine sahiptir. 2017 Anayasa Değişikliği ile başkanlık sistemine geçildiğinden gensoru Anayasa'dan çıkartılmıştır (Atar, 2018).

Yazılı Soru; yazılı olarak en geç on beş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarıdır. Yazılı soru, İç Tüzük'ün 96. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: Yazılı soru, kısa, gerekçesiz ve kişisel görüş ileri sürülmeksizin; kişilik ve özel yaşama ilişkin konuları içermeyen bir önerge ile yazılı olarak cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Yazılı soru önergesi, sadece bir milletvekili tarafından imzalanır ve Başkanlığa verilir. Başka bir kaynaktan kolayca öğrenilmesi mümkün olan konular ile tek amacı istişare sağlamaktan ibaret konular, yazılı soru önergesine dönüştürülerek verilirse, bu önergeler Meclis Başkanlığınca kabul edilmez. Yazılı soru önergelerine belge eklenemez. Başkan, iç tüzük şartlarına uygun gördüğü önergeleri ilgili Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlara gönderir.

Yazılı soruların cevabı, bir Cumhurbaşkanı yardımcısı veya ait olduğu bakanlık eliyle Meclis Başkanlığına sunulur. Başkan, bu cevabı derhâl soru sahibine iletir. Cevap ayrıca soru metniyle birlikte Başkanlıkça alındığı günkü veya bir sonraki birleşim tutanağının arkasına eklenir.

Yazılı sorular, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakan tarafından gönderildiği tarihten itibaren *en geç on beş gün* içinde cevaplandırılır. Tatil ve ara vermede de yazılı soruların havale işlemi yapılır, bu hâlde on beş günlük süre tatil ve ara vermeden sonra başlar.

Yazılı sorular süresi içinde cevaplandırılmazsa, yazılı soru önergesinin süresi içinde cevaplandırılmadığı gelen kâğıtlar listesinde ilan edilir ve bu durum Cumhurbaşkanı yardımcısına veya bakanlara gönderilir.

Yazılı sorunun etkililik derecesi düşüktür. Zira yazılı sorudan sonra bir oylama yapılmaz. Yazılı soru, Cumhurbaşkanı yardımcısının veya bir bakanın düşmesine yol açmaz. Sadece Cumhurbaşkanı yardımcılarını veya bakanlar ikaz edilmiş olur (Gözler, 2018). Bir denetim aracı olarak yazılı sorunun siyasi veya cezai bir sonucu yoktur (Atar, 2018).

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir (AY, m. 98/3). *Genel görüşme açılması, siyasi parti grupları veya en az yirmi milletvekili tarafından Başkanlıktan bir önergeyle istenebilir.* Bu istem derhâl gelen kâğıtlar listesine alınarak milletvekillerine duyurulur.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Genel görüşme açılıp açılmamasına Genel Kurul karar verir. Genel görüşme açılmasına karar verilirse, genel görüşme günü bir özel gündem hâlinde Danışma Kurulunca tespit edilir. Genel görüşmenin başlayacağı gün, görüşme açılmasına karar verilmesinden itibaren kırk sekiz saatten önce ve yedi tam günden sonra olamaz.

Genel görüşmede ilk söz hakkı genel görüşme önergesi sahibi siyasi parti grubu veya gruplarına yahut genel görüşme önergesindeki birinci imza sahibi milletvekiline veya onun göstereceği bir diğer imza sahibi milletvekiline aittir. Bundan sonraki görüşmeler hakkında genel hükümler uygulanır (İç Tüzük, m. 103).

Genel görüşme neticesinde TBMM'de yürütmenin siyasi veya cezai sorumluluğunu ortaya çıkaracak bir oylama yapılmaz. Ancak genel görüşme, yazılı soru mekanizmasından daha etkindir; çünkü yazılı soruda Genel Kurulda bir tartışma olmaz. Genel görüşmede ise, siyasi parti grupları ve milletvekilleri genel görüşmenin konusu ile ilgili görüşlerini dile getirebilirler, eleştiri ve önerilerini ortaya koyabilirler. Ancak genel görüşme neticesinde hükûmetin sorumluluğunu gerektiren bir oylama yapılmadığı için etkinliği yine de sınırlıdır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemedir (AY, m. 98/2). Bir başka deyişle Meclis araştırması, yasama organının bir konuda bilgi edinmek için kendi içinden oluşturduğu özel bir komisyon eliyle gerçekleştirdiği bilgi edinme ve denetim çalışmasıdır. Meclis İç Tüzüğü'nün 104. maddesi, meclis araştırmasında genel görüşme açılmasındaki kuralların uygulanacağını düzenlemektedir. Bu hüküm gereğince, *meclis araştırmasını talep etme yetkisi siyasi parti grupları ve en az yirmi milletvekiline aittir.* Meclis araştırması talebi, TBMM'de kabul edildiği takdirde bu kararı takiben araştırmayı yapacak özel bir komisyon kurulur.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemedir.

Örnek

•TBMM KARARI

•BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞIMLILIĞININ ETKİLERİNİN İNCELENEREK OLASI ZARARLARININ BERTARAF EDİLMESİ VE BU TEKNOLOJİLERİN KONTROLLÜ KULLANIMININ SAĞLANMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLERİN SAPTANMASI AMACIYLA BİR MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU KURULMASINA DAİR KARAR

• Karar No. 1211

Karar Tarihi: 21.02.2019

• Bilişim Teknolojileri Bağımlılığının Etkilerinin İncelenerek Olası Zararlarının Bertaraf Edilmesi ve Bu Teknolojilerin Kontrollü Kullanımının Sağlanması İçin Yapılması Gerekenlerin Saptanması Amacıyla Anayasa'nın 98'inci, İçtüzük'ün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 12 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 21.02.2019 tarihli 56'ncı Birleşiminde karar verilmiştir.

Komisyon, gerektiğinde Ankara dışında da çalışabilir. Öte yandan Meclis İç Tüzüğü, komisyonun ihtiyaç duyduğu bilgileri elde etmek amacıyla “bakanlıklarla genel ve katma bütçeli dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan, kamu iktisadî teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden” görüş alabileceğini hükme bağlamıştır.

Komisyon, çalışmalarını bir rapora dönüştürür; bu rapor, TBMM'de görüşülür, ne var ki görüşmelerin sonunda yürütmenin siyasi veya cezai sorumluluğunu gerektiren bir oylamaya başvurulamaz. Ancak Meclis araştırmasında elde edilen veriler, Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bir bakanın sorumluluğunu gerektirecek mahiyetteyse, o takdirde bu verilere dayanılarak bunlar hakkında meclis soruşturması açılması talebinde bulunmak mümkündür.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların görevleri sırasında ve görevleri ile ilgili olarak işlemiş oldukları suçlardan dolayı, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamanın başlamasını sağlayan ve bizzat yasama organı tarafından yerine getirilen hukuki süreci ifade eder. Bir başka

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan bir denetim aracıdır.

deyişle, *meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan bir denetim aracıdır.*

Görevde bulunan veya görevden ayrılmış olan Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında görevleri ile ilgili suç işledikleri iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi *üye tam sayısının salt çoğunluğunun* vereceği önergeyle Meclis soruşturması açılması istenebilir. Bu önergede, görevleriyle ilgili işlerden dolayı hakkında Meclis soruşturması açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların cezai sorumluluğu gerektiren fiillerinin görevleri sırasında işlendiğinden bahsedilmesi, hangi fiillerinin hangi kanun ve nizama aykırı olduğunun gerekçe gösterilmek ve maddesi de yazılmak suretiyle belirtilmesi zorunludur. Bu hükümler 2017 Anayasa Değişikliği'nden önceki parlamenter hükümet sisteminde görev yapmış olan başbakanlar ve bakanlar hakkında da uygulanır (İç Tüzük, m. 107).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilen Meclis soruşturması önergesi gelen kâğıtlar listesinde yayımlanır; önergenin bir örneği Başkanlıkça, derhâl, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana gönderilir ve Genel Kurulda okunur. Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında yapılacak görüşmelerin günü, önergenin verilmişinden itibaren *bir ay* içinde görüşülüp karara bağlanacak şekilde, bir özel gündem hâlinde Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca tespit edilir. Bu görüşme günü de ayrıca hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana bildirilir.

Sırasıyla, önergeyi verenlerden ilk imza sahibinin veya onun göstereceği bir diğer imza sahibinin, şahısları adına üç milletvekilinin ve o sırada görevde bulunsun veya bulunmasın, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın konuşacağı bir görüşmeden sonra, Meclis soruşturması açılıp açılmaması hakkında *üye tam sayısının beşte üçünün* gizli oyuyla karar verilir.

Siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Meclis soruşturması açılmasına karar verilmesi hâlinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak on beş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır (İç Tüzük, m. 109).

Soruşturma komisyonu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Komisyonun çalışmaları gizlidir. Bu komisyona kendi üyeleri dışındaki milletvekilleri katılamazlar (İç Tüzük, m. 110).

Soruşturma komisyonu, soruşturma sonucunu belirten raporunu *iki ay* içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi hâlinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir. Komisyonun bu konudaki istem

yazısı Genel Kurulun bilgisine sunulur. Bu süre sonunda raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur (İç Tüzük, m. 110).

Komisyon kamusal ve özel kuruluşlardan konu ile ilgili bilgi ve belgeleri isteyebilir; gerekli gördüklerine el koyabilir; yürütme organının bütün vasıtalarından faydalanabilir; Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, diğer ilgilileri, tanık ve bilirkişileri dinleyebilir. Komisyon, hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın savunmasını alır (İç Tüzük, m. 111).

Soruşturma komisyonu raporu, Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde bastırılarak hakkında soruşturma açılması istenen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakana derhâl gönderilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine dağıtılır. Rapor, üyelere dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra komisyon raporu Genel Kurulca gizli oyla karara bağlanır. Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki raporları ile Genel Kurulun Yüce Divana sevk kararlarında hangi ceza hükmüne dayanıldığı belirtilir.

Yüce Divana sevk kararı ancak *üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu* ile alınır.

Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevde buldukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da Meclis soruşturmasına ilişkin hükümler uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek

1982 Anayasası'nın 87. maddesi gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yerine getirmesi gereken görevlerden biri de bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmektir.

Bütçe kanunları, kanun olarak adlandırılmakla birlikte, maddi mahiyetleri nedeniyle kural işlem niteliği taşımazlar. Çünkü bütçe kanunlarında genel, soyut, objektif, kişilik dışı kurallar yer almaz. Bütçe kanunları, devlete ve kamu tüzel kişilerine, kamu harcamalarında bulunmak ve bu harcamaların gerektirdiği gelirleri toplamak konusunda yetki sunan işlemlerdir. Bu özellikleri nedeniyle bütçe kanunları şart işlem niteliğindedir.

Bütçe kanunu ile ilgili hükümler, Anayasa'nın 161. maddesinde düzenlenmiştir. Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az yetmiş beş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, mali yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun elli beş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve mali yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması hâlinde, *geçici bütçe kanunu* çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılmaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek oranına göre artırılarak uygulanır.

Bütçe kanunları da diğer kanunlar gibi TBMM'de kabul edildikten sonra Cumhurbaşkanının imzasına sunulur. Ne var ki tüm kanunlar, Anayasa'nın 89. maddesi gereğince Cumhurbaşkanı tarafından tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilebildiği hâlde, bütçe kanunları bu kuralın dışında tutulmuştur. Bunun nedeni, bütçe kanunlarının mali yılın başlangıcından önce kabul edilmesini sağlamaktır. Bütçe kanunlarının yürürlüğe girmelerinin gecikmesi hâlinde hiçbir kamu harcaması yapılamayacağından, devlet hayatının kilitlenmesi olasılığı ortaya çıkacaktır.

TBMM, kesin hesap kanunu teklifini kabul etme yetkisine de sahiptir. Kesin hesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır. Kesin hesap kanunları, kamu harcamaları ile kamu gelirlerinin bütçe kanununa uygunluğunu denetleyen işlemlerdir. Bu nedenle kesin hesap kanunları da genel, soyut, objektif, kişilik dışı kurallara yer vermemektedir.

Para basılmasına karar vermek

Anayasa'nın 87. maddesine göre, TBMM'nin görev ve yetkilerinden beşincisi, para basılmasına karar vermektir. Devletin egemenlik yetkisinin en önemli göstergelerinden biri kendi adına para basmaktır. TBMM, bu yetkisini kanun çıkararak kullanır.

Savaş ilanına karar vermek

Anayasa'nın 87. maddesinin Meclise tanıdığı yetkilerden biri de savaş ilanına karar vermektir. Bu yetki Anayasa'nın 92. maddesinde öngörülen usule uygun olarak kullanılır. 92. maddeye göre: "Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hâli ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir." Yabancı bir devlete karşı veyahut belli bir devleti hedef tutmayıp Türkiye için savaş hukukunun yürürlüğe girmesini gerektiren hâllerde *savaş hâli ilanına, Cumhurbaşkanının istemi üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisince karar verilir. Bu kararı Cumhurbaşkanı uygular.*

Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhâl karar verilmesinin kaçınılmaz olması hâlinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı

Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir ve derhâl Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırır.

TBMM bu yetkiyi, parlamento kararı adı verilen işlemle kullanır. Bu nedenle TBMM'nin 92. madde çerçevesinde verdiği kararlar Anayasa Mahkemesinin yargı denetimi dışındadır.

Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak

Anayasa'nın 87. maddesine göre, TBMM'nin görev ve yetkilerinden biri de, milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmaktır. Anayasa'ya göre, "Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır" (m. 90).

Görüldüğü üzere Anayasa, milletlerarası antlaşmaların onaylanması aşaması ile onaylanmasının uygun bulunması aşamasını birbirinden ayırmıştır. Bir milletlerarası antlaşmanın bağlayıcılık kazanması için onaylanması ve yayımlanması gerekir. *1982 Anayasası, antlaşmaları onaylama ve yayımlama yetkisini Cumhurbaşkanına vermiştir (m. 104). Ancak Cumhurbaşkanının bu onaylama yetkisini kullanabilmesi için TBMM'nin antlaşmanın onaylanmasını bir kanunla uygun bulması gerekir.*

Antlaşmaların onaylanmasının TBMM tarafından uygun bulunması kuralına istisnalar getirilmiştir. Milletlerarası bir antlaşmaya dayanılarak yapılan uygulama antlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari veya teknik antlaşmalar Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan onaylanır.

Ekonomik, ticari veya teknik münasebetleri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalardan; Devlet maliyesi bakımından yüklenme gerektirmeyen, kişi hâllerine ve Türk vatandaşlarının yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmayan antlaşmalar Cumhurbaşkanıca doğrudan onaylanır.

Türk kanunlarına değişiklik getiren hükümler içeren her türlü milletlerarası antlaşmanın onaylanması veya bunlara katılma, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylamanın veya katılmanın uygun bulunmasına ilişkin bir kanun çıkarılmasına bağlıdır.

Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Bireysel Etkinlik

- 9 Sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesini bularak inceleyiniz. Hangi andlaşmaların uygun bulma kanununa gerek olmaksızın Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan onaylanabileceğini tespit ediniz.

Genel ve özel af ilanına karar vermek

Anayasa'nın 87. maddesi TBMM'ne "genel ve özel af ilanına karar vermek" yetkisini de tanımıştır. Bu yetkinin mahiyetini anlamak için genel ve özel af kavramlarını tanımlamak gerekir.

Genel af, suç ve cezayı tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırmak anlamına gelmektedir. Ceza Kanunu'nun 65. maddesinin ilk fıkrası genel affi düzenlemektedir. Bu hükme göre: "*Genel af hâlinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar*".

Özel af ise suç olarak vasıflandırılan fiili ortadan kaldırmamakta, sadece bu fiile bağlanan cezayı değiştirmekte, hafifletmekte veya sona erdirmektedir. Ceza Kanunu'nun 65. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları özel affi şu şekilde düzenlemiştir: "Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir. Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirir."

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, genel ve özel af deyimleri, affın konusunu oluşturan suç fiillerinin ve suçluların sayısı ile ilişkili değildir. Gerek genel gerekse özel af, bir kişi için, tek bir suç için kabul edilebileceği gibi, birden fazla kişi ve birden fazla suç için öngörülebilir.

Anayasa'nın 87. maddesinin eski şeklinde yer alan Anayasa'nın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hakkında af kanunu çıkarılması yasağı 2001 Anayasa Değişikliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan böyle TBMM, devlet aleyhine suç işleyenler dâhil istediği her suçluyu affedebilecektir. Ancak bundan orman suçları istisnadır. Anayasa'nın 169. maddesine göre, "münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz".

2001 Anayasa Değişikliği, TBMM'nin af yetkisini kapsam olarak genişletmiş; ama öte yandan bu yetkinin kullanılmasını zorlaştırmıştır. Maddenin yeni şekline göre, TBMM af kanunlarını ancak üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla kabul edebilecektir.

Genel af hâlinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar.

Özet

- TBMM'nin yapısını ve işlevlerini düzenleyen kurallar bütünü olan iç tüzükte; Meclis Başkanlığı, Başkanlık Divanı, Danışma Kurulu, komisyonlar ve Genel Kurul gibi kurumların yapısı ve işleyişleri düzenlenmekte, kanun yapım süreci, bilgi edinme ve denetim yolları ve Meclisin diğer faaliyetlerine ilişkin hükümler yer almaktadır. Parlamentoların kendi iç tüzüklerini yapması, kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda yönetsel bağımsızlıklarının bir gereğidir. İç tüzük, hukuki niteliği itibarıyla bir parlamento kararı olmakla birlikte, diğer parlamento kararlarından farklı olarak, Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.
- Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına, Meclisteki uzantıları olan parti grupları aracılığıyla katılırlar. Partiler yasama çalışmalarında alacakları tavrı genellikle parti gruplarında kararlaştırırlar. Parti gruplarında alınan kararlar sayesinde partiye mensup milletvekillerinin ortak hareket etmesi sağlanır. En az yirmi milletvekili bulunan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kurma hakkına sahiptirler.
- Danışma Kurulu, siyasi parti gruplarının TBMM çalışmalarına katılmalarında uyum sağlamak ve bu çalışmalara yön vermek amacıyla oluşturulmuş bir kuruldur. Danışma Kurulunun kararları bağlayıcı nitelikte değil, danışma niteliğindedir.
- Komisyonlar, uzmanlıkları dikkate alınarak seçilen belirli sayıda milletvekilinden oluşan ve Genel Kurulda görüşülecek metinleri olgunlaştıran kurullardır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.
- Yasama yetkisi genel ve asli bir yetkidir, bu yetki Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir, devredilemez.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. 1982 Anayasası'na göre, TBMM bir yasama yılında en çok kaç ay tatil yapabilir?
 - a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4
 - e) 5
2. 1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi ara verme veya tatil sırasında TBMM'yi toplantıya çağırma yetkilidir?
 - a) Cumhurbaşkanı yardımcısı
 - b) Cumhurbaşkanı
 - c) Millî Güvenlik Kurulu
 - d) TBMM Danışma Kurulu
 - e) TBMM üyelerinin onda biri
3. 1982 Anayasası'na göre, bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan denetim aracı aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Gensoru
 - b) Soru
 - c) Genel görüşme
 - d) Meclis soruşturması
 - e) Bütçe oylaması
4. Aşağıdakilerden hangisi yasama organının kanunla bir konuyu dilediği ölçüde ayrıntılı olarak düzenleyebileceğini ifade eder?
 - a) Yasama yetkisinin genelliği
 - b) Yasama yetkisinin asliliği
 - c) TBMM'nin yönetsel bağımsızlığı
 - d) Maddi kanun anlayışı
 - e) Süreli kanun anlayışı
5. Aşağıdakilerden hangisi TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarından biri değildir?
 - a) Gensoru
 - b) Genel görüşme
 - c) Meclis araştırması
 - d) Meclis soruşturması
 - e) Yazılı soru

6. Aşağıdakilerden hangisi TBMM'nin görev ve yetkilerinden biri değildir?
- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak
 - Para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek
 - Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak
 - Savaş ilanına karar vermek
 - Genel ve özel af ilanına karar vermek
7. TBMM'nin bilgi edinme ve denetim yollarıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
- Meclis araştırması belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemedir.
 - Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, soruşturma açılması istenebilir.
 - Meclis soruşturması sonucu Yüce Divana sevk kararı ancak TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile olur.
 - Genel görüşme toplumu ve devleti ilgilendiren bir konunun TBMM Genel Kurulunda görüşülmesidir.
 - Yazılı soru, yazılı olarak en geç on beş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.
8. Meclis Başkanlık Divanı ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?
- Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.
 - Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.
 - Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.
 - Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösterebilirler.
 - Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.
9. 1982 Anayasası'na göre, aşağıdakilerden hangisi, TBMM'nin yetkilerinden biri değildir?
- Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek
 - Bir siyasi partinin kapatılmasına neden olan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine karar vermek
 - Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
 - Para basılmasına karar vermek
 - Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak

10. İ tüzüğün hukuki niteliği aşağıdakilerden hangisidir?
- a) İdari işlem
 - b) Kanun
 - c) Genel düzenleyici işlem
 - d) Tüzük
 - e) Parlamento kararı

Cevap Anahtarı

1.c, 2.b, 3.d, 4.a, 5.e, 6.c, 7.c, 8.d, 9.b, 10.e

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Atar, Y. (2018). Türk anayasa hukuku (12. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gözler, K. (2019). Türk anayasa hukuku dersleri (24. baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Gözübüyük, Ş. (1998). Anayasa hukuku, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özbudun, E. (2017). Türk anayasa hukuku (17. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Sabuncu, Y. (2006). Anayasaya giriş (12. baskı). Ankara: İmaj Yayıncılık
- Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2019). 1982 Anayasasına göre Türk anayasa hukuku (18. baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1982). Siyasal kurumlar ve anayasa hukuku (5. Baskı). İstanbul: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları.